

บทที่ ๓

ศัพท์

คำพูด และศัพท์

คำพูด (word) คืออักษรที่มีความหมายตัวเดียวหรือหลายตัวก็ได้ และมีพยางค์เดียวหรือหลายพยางค์ก็ได้ คำพูดที่ประกอบด้วยอักษรตัวเดียว เช่น ณ ๖ บ เป็นต้น คำพูดที่ประกอบด้วยอักษรหลายตัวเช่น คน ม้า เป็นต้น คำพูดที่มีพยางค์เดียวเช่น พ่อ แม่ พี่ น้อง เป็นต้น คำพูดที่มีหลายพยางค์เช่น พ่อบ้าน แม่น้ำ เป็นต้น คำพูดจะประกอบด้วยอักษรตัวเดียวหรือหลายตัว จะมีพยางค์เดียวหรือหลายพยางค์ก็ตาม ย่อมเป็นสัญลักษณ์ของความคิด เมื่อพูดให้คนอื่นได้ยินหรือเขียนให้คนอื่นอ่าน ก็เป็นเครื่องหมาย บ่งให้เขาทราบความคิดของผู้พูดหรือผู้เขียน

ประโยค (sentence) ประกอบด้วยคำหลายคำ เช่น

เขาเป็นคน
คนเป็นสิ่งต้องตาย
มาเป็นสัตว์สี่เท้า

ประโยคจึงเป็นการรวมคำหลายคำเข้าด้วยกันให้เป็นความคิดที่สมบูรณ์

คำพูด (word) ในไวยากรณ์พอจะเทียบกันได้กับ ศัพท์ (term) ในตรรกวิทยา และประโยค (sentence) ในไวยากรณ์พอจะเทียบกันได้กับ ประพจน์ (proposition) ในตรรกวิทยา แต่ก็ไม่ใช่ออย่างเดียวกัน

คำพูดในไวยากรณ์ แบ่งออกเป็นพยางค์ และทำหน้าที่ต่าง ๆ กัน ในประโยค เช่นเป็นประธาน เป็นกริยา เป็นกรรม และเป็นคำขยาย เป็นต้น

แต่ศัพท์ในตรรกวิทยา ไม่จำเป็นต้องแบ่งเป็นพยางค์ แต่ถือเอาการทำหน้าที่เป็น *ภาคประธาน* (subject) หรือ *ภาคลักษณะ* (predicate) ในประพจน์เป็นสำคัญ

ตัวอย่าง

ประโยคที่ว่า นายวิชาซึ่งเป็นนักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นคนขยันหมั่นเพียร

ประโยคนี้ในทางไวยากรณ์ถือว่าประกอบด้วยคำพูดมากมาย แต่ในทางตรรกวิทยาถือว่าศัพท์ ๒ ศัพท์เท่านั้น คือ *นายวิชาซึ่งเป็นนักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง* เป็นศัพท์หนึ่งทำหน้าที่เป็นภาคประธาน และ *คนขยันหมั่นเพียร* เป็นอีกศัพท์หนึ่งทำหน้าที่เป็นภาคลักษณะ

ประโยคในทางไวยากรณ์อาจประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๒ ส่วน ๓ ส่วน หรือหลายส่วนก็ได้ แต่ประพจน์ในทางตรรกวิทยาประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๓ ส่วน คือ *ภาคประธาน* (subject) *ตัวเชื่อมหรือสนธิกร* (copula) และ *ภาคลักษณะ* (predicate)

ตัวอย่าง

ประพจน์ว่า   คนเป็นสิ่งต้องตาย

คน เป็นภาคประธาน *เป็น* เป็นตัวเชื่อม และ *สิ่งต้องตาย* เป็นภาคลักษณะ

คำพูดที่จะเป็นศัพท์ได้ต้องสามารถเป็นภาคประธานหรือภาคลักษณะของประพจน์ได้ ถ้าไม่สามารถเป็นได้ก็ไม่จัดเป็นศัพท์ทางตรรกวิทยา เพราะฉะนั้น คำพูดจึงเป็นศัพท์ไม่ได้ทุกคำ แต่ศัพท์ทุกศัพท์เป็นคำพูดได้

ด้วยเหตุนี้เอง ตรรกวิทยาจึงแบ่งคำพูดออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. คำพูดที่สามารถใช้เป็นศัพท์ได้ด้วยตัวเอง ไม่ต้องอาศัยคำอื่น (categorematic word) เช่น คน เขา ขาว เป็นต้น

๒. คำพูดที่ไม่สามารถใช้เป็นศัพท์ได้ด้วยตัวเอง แต่ใช้เป็นศัพท์ได้เมื่อกับคำอื่น (syncategorematic word) เช่น แห่ง และ แต่ เป็นต้น

ในไวยากรณ์ เราอาจแบ่งคำพูดเป็นประเภทต่างๆ เช่น นาม สรรพนาม คุณศัพท์ กริยา กริยาวิเศษณ์ บุรพบท สันธาน อุทาน แต่ในตรรกวิทยา เราแบ่งคำพูดเป็น ๒ ประเภทเท่านั้น คือ คำพูดที่เป็นศัพท์ได้ กับ คำพูดที่เป็นศัพท์ไม่ได้

ขอบเขตและคุณลักษณะของศัพท์

ศัพท์ส่วนมากมีความหมาย ๒ ประการในขณะเดียวกันคือ

๑. ความหมายทางขอบเขต (denotation)
๒. ความหมายทางคุณลักษณะ (connotation)

ความหมายทางขอบเขต หมายถึงสิ่งของปวงที่ศัพท์ครอบคลุมถึง เช่นศัพท์ว่า คน ย่อมครอบคลุมถึงคนทุกคน ศัพท์ว่า สามเหลี่ยม ย่อมครอบคลุมถึงสามเหลี่ยมทุกชนิด ศัพท์ว่า คนไทย มีความหมายทางขอบเขตแคบกว่าศัพท์ว่า คน เพราะครอบคลุมเฉพาะคนไทยทุกคนเท่านั้น แต่ไม่ได้ครอบคลุมถึงคนชาติอื่น ในทำนองเดียวกัน ศัพท์ว่า สามเหลี่ยมหน้าจั่ว มีความหมายทางขอบเขตแคบกว่าศัพท์ว่า สามเหลี่ยม เพราะหมายถึงสามเหลี่ยมหน้าจั่วชนิดเดียว ไม่ได้ครอบคลุมถึงสามเหลี่ยมชนิดอื่น

ความหมายทางคุณลักษณะ หมายถึงคุณลักษณะอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างของศัพท์ ซึ่งทำให้ศัพท์นั้นแตกต่างจากศัพท์อื่น เช่นศัพท์ว่า

คน มีคุณลักษณะสำคัญคือ *ความเป็นสัตว์* กับ *ความเป็นผู้รู้จักคิดเหตุผล*
ศัพท์ว่า *สามเหลี่ยม* มีคุณลักษณะคือ *ความเป็นรูปแบบราบที่ล้อมรอบด้วย*
เส้นตรง ๓ เส้น

ความสัมพันธ์ระหว่างความหมายทางขอบเขตกับความหมายทาง คุณลักษณะ

ศัพท์ทุกศัพท์มีความหมายทั้งสองอย่างประจำอยู่เสมอ ความหมาย
ทั้งสองอย่างจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด แต่เป็นความสัมพันธ์ในทาง
กลับกัน คือ ถ้าอย่างหนึ่งเพิ่มขึ้น อีกอย่างหนึ่งจะลดลง ถ้าอย่างหนึ่งลดลง
อีกอย่างหนึ่งจะเพิ่มขึ้น ดังนี้คือ

๑. ถ้าความหมายทางขอบเขตเพิ่มขึ้น ความหมายทางคุณลักษณะ
จะลดลง
๒. ถ้าความหมายทางขอบเขตลดลง ความหมายทางคุณลักษณะ
จะเพิ่มขึ้น
๓. ถ้าความหมายทางคุณลักษณะเพิ่มขึ้น ความหมายทางขอบเขต
จะลดลง
๔. ถ้าความหมายทางคุณลักษณะลดลง ความหมายทางขอบเขต
จะเพิ่มขึ้น

ตัวอย่าง ศัพท์ว่า *คน* มีความหมายทางขอบเขตครอบคลุมคนทั้งปวง
และมีความหมายทางคุณลักษณะสำคัญ ๒ ประการคือ *ความเป็นสัตว์* กับ
ความเป็นผู้รู้จักคิดเหตุผล

ถ้าเราเพิ่มความหมายทางขอบเขตของศัพท์ว่า *คน* โดยรวมสัตว์อื่น ๆ
เข้าไปด้วย ศัพท์ว่า *คน* ก็เปลี่ยนไปเป็นศัพท์ว่า *สัตว์* และมีความหมายทาง

คุณลักษณะเพียงประการเดียวคือ ความเป็นสัตว์ ไม่มีคุณลักษณะ ความเป็นผู้รู้จักคิดเหตุผล นแสดงว่า ถ้าความหมายทางขอบเขตเพิ่มขึ้น ความหมายทางคุณลักษณะจะลดลง

ถ้าเราลดความหมายทางขอบเขตของศัพท์ว่า คน ลง โดยตัดคนที่ไม่มีอารยธรรมออก ศัพท์ว่า คน ก็เปลี่ยนไปเป็นศัพท์ว่า คนที่มีอารยธรรม ความหมายทางคุณลักษณะก็จะเพิ่มขึ้นเป็น ๓ ประการคือ ความเป็นสัตว์ ความเป็นผู้รู้จักคิดเหตุผล และ ความเป็นผู้มีอารยธรรม นแสดงว่า ถ้าความหมายทางขอบเขตลดลง ความหมายทางคุณลักษณะจะเพิ่มขึ้น

ถ้าเราเพิ่มความหมายทางคุณลักษณะของศัพท์ว่า คน ขึ้นโดยเพิ่มคุณลักษณะ ความซื่อสัตย์ เข้าอีกประการหนึ่ง ความหมายทางขอบเขตจะลดลง โดยครอบคลุมเฉพาะ คนที่ซื่อสัตย์ เท่านั้น ไม่ครอบคลุมคนทั้งหมด นแสดงว่า ถ้าความหมายทางคุณลักษณะเพิ่มขึ้น ความหมายทางขอบเขตจะลดลง

ถ้าเราลดความหมายทางคุณลักษณะของศัพท์ว่า คน ลง โดยตัดคุณลักษณะ ความเป็นผู้รู้จักคิดเหตุผล ออกไป เหลือแต่คุณลักษณะ ความเป็นสัตว์ ความหมายทางขอบเขตจะเพิ่มขึ้นเพราะไม่ได้มีแต่คนเท่านั้นที่มีคุณลักษณะ ความเป็นสัตว์ สัตว์ชนิดอื่น ๆ ก็มีคุณลักษณะ ความเป็นสัตว์ ด้วย นแสดงว่า ถ้าความหมายทางคุณลักษณะลดลง ความหมายทางขอบเขตจะเพิ่มขึ้น

ประเภทและชนิด

เมื่อศัพท์ ๒ ศัพท์ มีความเกี่ยวของกันทางขอบเขต คือ ศัพท์ที่มีความหมายกว้างกว่า ครอบคลุมถึงศัพท์ที่มีความหมายแคบกว่าไว้ เราเรียกศัพท์

ที่มีขอบเขตกว้างกว่าว่า *ประเภท (genus)* และเรียกศัพท์ที่มีขอบเขตแคบกว่าว่า *ชนิด (species)*

ตัวอย่าง ศัพท์ว่า *สัตว์* มีความหมายทางขอบเขตกว้างกว่าศัพท์ว่า *คน* ศัพท์ว่า *สัตว์* จึงเป็นประเภท (*genus*) ของศัพท์ว่า *คน* และศัพท์ว่า *คน* เป็นชนิด (*species*) ของศัพท์ว่า *สัตว์* ในทำนองเดียวกัน ศัพท์ว่า *คน* มีความหมายทางขอบเขตกว้างกว่าศัพท์ว่า *คนไทย* เพราะฉะนั้นศัพท์ว่า *คน* จึงเป็นประเภท (*genus*) ของศัพท์ว่า *คนไทย* และศัพท์ว่า *คนไทย* เป็นชนิด (*species*) ของศัพท์ว่า *คน*

เพราะฉะนั้น เราจะเห็นได้ว่า ประเภทอาจกลายเป็นชนิด และชนิดอาจกลายเป็นประเภทได้ แล้วแต่เราจะนำศัพท์คู่ไหนไปเปรียบเทียบกับกัน กล่าวโดยสรุปก็คือ *ศัพท์ที่มีขอบเขตกว้างกว่าเป็นประเภท ศัพท์ที่มีขอบเขตแคบกว่าเป็นชนิด*

การจำแนกชนิดของศัพท์

นักตรรกวิทยามีวิธีจำแนกศัพท์ต่างๆ กัน ตามความคิดเห็นของตน แต่นักตรรกวิทยาส่วนมากยอมรับการจำแนกศัพท์เป็นชนิดต่างๆ ดังต่อไปนี้คือ

๑. *ศัพท์เดี่ยว (simple term)* และ *ศัพท์รวม (composite term)*
๒. *ศัพท์เฉพาะ (singular term)* และ *ศัพท์ทั่วไป (general term)*
๓. *ศัพท์หมวดหมู่ (collective term)* และ *ศัพท์ไม่ใช่หมวดหมู่ (non—collective term)*
๔. *ศัพท์รูปธรรม (concrete term)* และ *ศัพท์นามธรรม (abstract term)*

๕. ศัพท์ยืนยัน (positive term) และ ศัพท์ปฏิเสธ (negative term)
๖. ศัพท์อิสระ (absolute term) และ ศัพท์เกี่ยวข้อง (relative term)
๗. ศัพท์ที่มีความหมายควบคู่ (connotative term) และ ศัพท์ที่มีความหมายไม่ควบคู่ (non-connotative term)

ศัพท์เดี่ยวและศัพท์รวม

ศัพท์เดี่ยวคือศัพท์ที่ประกอบด้วยคำพูดเพียงคำเดียว จะมีพยางค์เดียวหรือหลายพยางค์ก็ได้ เช่น สัตว์ คน โลก เอกภพ นักศึกษา มหาวิทยาลัย

ศัพท์รวมคือศัพท์ที่ประกอบด้วยคำพูดหลาย ๆ คำรวมกันเป็นศัพท์เดี่ยว เช่น เด็กคนนั้น โลกแห่งความคิด นักศึกษาที่ฉลาด มหาวิทยาลัยที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

ศัพท์เฉพาะและศัพท์ทั่วไป

ศัพท์เฉพาะคือศัพท์ที่หมายถึงสิ่ง ๆ เดียวและใช้ในความหมายอย่างเดียว หรือตรงกับที่ไวยากรณ์เรียกว่าวิสามานยนาม เช่น กรุงเทพฯ พ่อขุนรามคำแหง แม่น้ำเจ้าพระยา

ศัพท์ทั่วไปคือศัพท์ที่หมายถึงสิ่งทั้งหลายที่มีคุณสมบัติร่วมกันและไม่จำกัดจำนวน เช่น ศัพท์ว่า คน หนังสือ นักศึกษา ซึ่งพอจะเทียบกันได้กับวิสามานยนามในไวยากรณ์ แต่ศัพท์ที่เป็นวิสามานยนามนั่นเอง ถ้าบ่งเฉพาะถึงคนใดคนหนึ่งหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ก็ถือว่าเป็นศัพท์เฉพาะ เช่น ชายคนนั้น ภูเขาที่สูงที่สุดในโลก พระเจ้าแผ่นดินผู้ประคองรัฐอักษรไทย คนที่พบทวีปอเมริกาเป็นคนแรก

ศัพท์หมวดหมู่และศัพท์ไม่ใช่หมวดหมู่

ศัพท์หมวดหมู่คือศัพท์ที่ใช้กับสิ่งที่เหมือน ๆ กันกลุ่มหนึ่งโดยหมายความรวมกัน ไม่แยกกัน เช่น กองทัพ คณะรัฐมนตรี ห้องสมุด สภาผู้แทนราษฎร

ศัพท์ไม่ใช่หมวดหมู่ตรงกันข้ามกับศัพท์หมวดหมู่ คือไม่ได้กล่าวถึงสิ่งที่รวมกันเป็นกลุ่ม เช่น ทหาร รัฐมนตรี หนังสือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ศัพท์หมวดหมู่นั้นอาจใช้ อย่างรวม หรือ อย่างแยก ก็ได้ ถ้าใช้ อย่างรวมก็เป็นศัพท์หมวดหมู่ เช่น คณะรัฐมนตรีประกอบด้วยบุคคล ๒๕ คน ศัพท์ว่า คณะรัฐมนตรี เป็นศัพท์หมวดหมู่ แต่ถ้าใช้อย่างแยกก็เป็นศัพท์ไม่ใช่หมวดหมู่ เช่น คณะรัฐมนตรีมีความเห็นแตกต่างกันในเรื่องขึ้นค่าโดยสารรถประจำทาง ศัพท์ว่า คณะรัฐมนตรี ในที่นี้หมายถึงรัฐมนตรีแต่ละคน จึงเป็นศัพท์ไม่ใช่หมวดหมู่

ศัพท์รูปสรรคและศัพท์นามสรรค

ศัพท์รูปสรรคหมายถึงศัพท์ที่เป็นชื่อของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น คน หนังสือ สามเหลี่ยม

ศัพท์นามสรรคหมายถึงศัพท์ที่เป็นชื่อของคุณลักษณะของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น ความเป็นคน ความขาว ความดี

ศัพท์ยืนยันและศัพท์ปฏิเสธ

ศัพท์ยืนยันหมายถึงศัพท์ที่แสดงความมีอยู่ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือของคุณลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น คน จริง สุข ทรัพย์ ทุกข์ กตัญญู อารยะ

ศัพท์ปฏิเสธหมายถึงศัพท์ที่แสดงว่าไม่มีอยู่ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือของคุณลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ศัพท์พวกนี้มักมีเครื่องหมายปฏิเสธต่างๆ เช่น ไม่ใช่ ไม่ ไม่มี ไร้ ปราศจาก อ นีร อน เป็นต้นอยู่ข้างหน้า เช่น ไม่ใช่คน ไม่จริง ไร้สุข ปราศจากทรัพย์ นีรทุกข์ ออกัตัญญ อนารยะ

ศัพท์อิสระและศัพท์เกี่ยวเนื่อง

ศัพท์อิสระหมายถึงศัพท์ที่เป็นชื่อของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือคุณลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีความหมายโดยตัวเอง ไม่ได้พาดพิงถึงสิ่งอื่น หรือคุณลักษณะอย่างอื่นที่เป็นคู่กัน เช่น ต้นไม้ ดอกไม้ ม้า ความดี

ศัพท์เกี่ยวข้องหมายถึงศัพท์ที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับสิ่งอื่นหรือคุณลักษณะอย่างอื่นซึ่งเป็นคู่กัน เช่น ครู—นักเรียน เหตุ—ผล สามี—ภรรยา เหนือ—ใต้ ตะวันออก—ตะวันตก

ศัพท์ที่มีความหมายควบคู่และศัพท์ที่มีความหมายไม่ควบคู่

ศัพท์ที่มีความหมายควบคู่ หมายถึงศัพท์ที่แสดงความหมายทางขอบเขต และความหมายทางคุณลักษณะไปพร้อม ๆ กัน เช่น

คน ควบคู่กับ ความเป็นสัตว์ และความเป็นผู้รู้จักคิดเหตุผล

ขาว ควบคู่กับ ความขาว

ศัพท์ที่มีความหมายไม่ควบคู่ หมายถึงศัพท์ที่แสดงความหมายทางขอบเขต หรือความหมายทางคุณลักษณะเพียงอย่างเดียว เช่น นายแดง กรุงเทพฯ ความซื่อสัตย์ ความกล้าหาญ

ศัพท์ ๆ หนึ่งอาจจัดให้เป็นชนิดใดชนิดหนึ่งก็ได้ เช่น ศัพท์ว่า คน อาจเป็น

ศัพท์เดี่ยว เพราะประกอบด้วยคำพูดคำเดียว
ศัพท์ทั่วไป เพราะไม่จำกัดเฉพาะคนใดคนหนึ่ง
ศัพท์รูปอรรถ เพราะคนเป็นสิ่งมีรูปร่าง
ศัพท์ย่นย่อ เพราะแสดงถึงความมีอยู่
ศัพท์อิสระ เพราะไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นคู่กัน
ศัพท์มีความหมายควบคู่ เพราะมีความหมายทั้งทางขอบเขตและ

คุณลักษณะ

แบบฝึกหัดที่ ๓

- a. คำพหูคืออะไร ?
- h. ศัพท์คืออะไร ?
๓. คำพหูและศัพท์ต่างกันอย่างไร ?
๔. categorematic word และ syncategorematic word ต่างกันอย่างไร ?
๕. ประโยคและประพจน์ต่างกันอย่างไร ?
๖. ความหมายทางขอบเขตของศัพท์ความหมายว่าอย่างไร ?
๗. ความหมายทางคุณลักษณะของศัพท์หมายความว่าอย่างไร ?
๘. ความหมายทางขอบเขตและความหมายทางคุณลักษณะมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร ?
๙. ศัพท์ที่เป็นประเภทและศัพท์ที่เป็นชนิดต่างกันอย่างไร ?
๑๐. ศัพท์เดี่ยวและศัพท์รวมต่างกันอย่างไร ?
๑๑. ศัพท์เฉพาะและศัพท์ทั่วไปต่างกันอย่างไร ?
๑๒. ศัพท์หมวดหมู่และศัพท์ไม่ใช่หมวดหมู่ต่างกันอย่างไร ?
๑๓. ศัพท์รูปสรรพนามและศัพท์นามสรรพนามต่างกันอย่างไร ?
๑๔. ศัพท์ยืนยันและศัพท์ปฏิเสธต่างกันอย่างไร ?
๑๕. ศัพท์อิสระและศัพท์เกี่ยวข้องต่างกันอย่างไร ?
๑๖. ศัพท์ที่มีความหมายควบคู่และศัพท์ที่มีความหมายไม่ควบคู่ต่างกันอย่างไร ?
๑๗. จงจัดศัพท์ต่อไปนี้ให้เข้าชนิดต่าง ๆ เท่าที่มีทางเป็นไปได้
มหาวิทยาลัย นักศึกษา อรุณเทพฯ ความยุติธรรม